

پنجمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

(با رویکرد فرهنگ مشارکتی)

ماهیت‌شناسی سازمان‌یافتگی جرم با نگاهی به تجریم تشکیلات سازمان یافته در فقه

حمید سلیمانی، عباسعلی سلطانی، محمدتقی فخلعی

دکتری فقه و حقوق از دانشگاه فردوسی مشهد؛ مدرس دانشگاه (نویسنده مسئول)

دانشیار دانشگاه فردوسی مشهد

استاد دانشگاه فردوسی مشهد

h.soleymani@mail.um.ac.ir

soltani@ferdowsi.um.ac.ir

fakhlai@ferdowsi.um.ac.ir

چکیده

زمینه و هدف: عنایت به این که حقوق داخلی مقومات جرم سازمان‌یافته را به‌طور دقیق و جامع تبیین نکرده لذا واکاوی ماهیت جرم سازمان‌یافته با رویکردی فقهی به این تشکیلات در جهت متمایز نمودن این‌گونه جرائم از سایر جرائم و چگونگی برخورد با آن جرائم بسیار حائز اهمیت است.

روش تحقیق: یافته‌های پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از جمع‌آوری اطلاعات کتابخانه‌ای به‌دست‌آمده و تلاش شده ابتدا ماهیت سازمان‌یافتگی جرم را مورد واکاوی و تحلیل قرار دهد و آنگاه حرمت تشکیلاتی بودن این‌گونه جرائم را از منظر فقهی جستجو نماید.

یافته‌ها و نتیجه‌گیری: دستاورد پژوهشی نویسندگان این است که جرم سازمان‌یافته؛ عمل مجرمانه‌ی تشکیلاتی است که به‌صورت هدفمند و مستمر در جهت کسب منافع مادی صورت می‌گیرد که بر این اساس گروهی بودن، تباری افراد، استمرار قابل‌ملاحظه فعالیت مجرمانه و کسب منافع مالی عناصر جرم سازمان‌یافته قلمداد می‌شود و نفس تشکیلات سازمان‌یافته بر اساس مبانی فقهی چون عقل، قاعده حرمت اعانه بر اثم و عدوان و قاعده حرمت بر مقدمه حرام، تحریم و تجریم شناخته می‌شود.

واژگان کلیدی: جرم سازمان‌یافته، تشکیلات، حرمت، دلیل عقل، اعانه بر اثم و عدوان، مقدمه حرام.

۱. مقدمه

امروزه اشکال جرم با تحوّل جوامع و پیشرفت فناوری از حالت بسیط خود غالباً خارج شده‌اند و به‌صورت سازمان‌یافته و با تشکیلاتی پیچیده واقع می‌شود. این‌گونه جرائم، به خاطر وجود تشکیلاتی هدفمند و برنامه‌ریزی‌شده با داعی خاصّ و به‌طور مستمرّ فعالیت می‌شود، به‌مراتب از جرائم عادی و فردی خطرناک‌تر است و توان مقابله و مجازات شدیدتری می‌طلبد. با توجه به اهمیت و تمییز جرم سازمان‌یافته با سایر جرائم و عدم تعریف مشخص در قانون مجازات اسلامی دو پرسش اساسی مطرح می‌شود: اولاً عناصر و مقومات جرم سازمان‌یافته چیست؟ ثانیاً آیا مبانی فقهی‌ای بر حرمت و تجریم تشکیلات سازمان‌یافته دلالت دارد؟

پنجمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

(با رویکرد فرهنگ مشارکتی)

در این نوشتار تلاش بر این است که به روش تحلیلی - توصیفی و با بهره‌مندی ابزاری از اسناد و منابع کتابخانه‌ای، پاسخ این پرسش‌ها را جستجو نماید. این کاوش، نخست، ماهیت و عناصر جرم سازمان‌یافته را مورد بررسی و تحلیل قرار داده و پس‌از آن، با رویکردی فقهی به حرمت تشکیلات سازمان‌یافته می‌پردازد.

۲. پیشینه سازمان‌یافتگی جرم

اصطلاح «جرم سازمان‌یافته»، نخستین بار توسط جرم‌شناسان و جامعه‌شناسان جنایی در نوشته‌های خود ظهور پیدا کرد و از آورده‌های اساسی جرم‌شناسی به حوزه حقوق کیفری است (جوآنمرد، ۱۳۹۶، ج: ۱، ۱۴۱). اولین بار توسط «ادوین ساترلند»^۱ جامعه‌شناس جنایی آمریکایی در سال ۱۹۲۴ میلادی در کتاب «اصول جرم‌شناسی» که متعلق به ایشان است، مطرح گردید و از «جرم سازمان‌یافته»، «مجرمان سازمان‌یافته» یا «سازمان مجرمانه» نام‌برده است و تأثیر مظاهر آن بر ساختار سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جوامع به‌ویژه در آمریکا را تبیین کرده است (معظمی، ۱۳۸۷: ۱۷؛ قهرمانی افشار، نیوشا و دیگران، ۱۳۹۴: ۱۲۷). برخی منابع، اصطلاح «جرم سازمان‌یافته» را نخستین بار توسط اعضای «کمیسیون جرم شیکاگو» سازمان محلی که توسط حقوق‌دانان، تجار و بانکداران در سال ۱۹۱۹ میلادی برای اصلاح نظام عدالت کیفری تأسیس شد، به‌کاربرده‌اند که از دیدگاه این کمیسیون، جرم سازمان‌یافته بر فعالیت‌های گروه‌های بزرگ مجرمانه که به دنبال «جرم به‌عنوان یک تجارت» هستند، اطلاق می‌شود (موسوی، ۱۳۹۴: ۱۵۹؛ مقدم، و دیگران، ۱۳۹۱: ۸). در حوزه بین‌المللی، سازمان ملل متحد به‌عنوان یک نهاد بین‌المللی، نخستین بار در سال ۱۹۷۵م در ژنو و در جریان پنجمین کنگره پیشگیری از جنایت و اصلاح مجرمان، به‌طور رسمی جرم سازمان‌یافته را مورد اشاره قرار داد. نتیجه‌ی آن اجلاس، تصویب کنوانسیون پالمو در سال ۲۰۰۰م بود که در اسناد بین‌المللی به‌عنوان مهم‌ترین و نخستین سند بین‌المللی در مقابله با جرائم سازمان‌یافته فراملی به شمار می‌رود که به‌طور جدی این‌گونه جرائم را مورد توجه قرار داده است (رضوانی، و دیگران، ۱۳۹۱: ۵۰؛ میرزایی، ۱۳۹۳: ۳۶). در حقوق داخلی، اصطلاح جرم سازمان‌یافته که یک اصطلاح جرم‌شناسی است، برای نخستین بار از طریق موافقت‌نامه همکاری‌های امنیتی - انتظامی و مبارزه با مواد مخدر بین کشور جمهوری اسلامی ایران و کشور یونان مصوب سال ۱۳۷۹ شمسی وارد ادبیات حقوقی ایران گردید (ذاقلی، ۱۳۹۴: ۶۱). در قرآن و سنت، این اصطلاح، به‌طور مشخص و مستقیم وجود ندارد و این امر بدیهی و واضحی است زیرا که در زمان پیامبر (ص) و ائمه (ع) معمولاً جرائم به‌صورت عادی و معمولی صورت می‌گرفت. در کتب فقهی، به نظر می‌رسد اصطلاح جرائم سازمان‌یافته و تشکیلاتی برای نخستین بار توسط آیت‌الله موسوی اردبیلی از فقهای معاصر مطرح شده است. ایشان در کتاب فقهی خود یعنی «فقه الحدود و التعزیرات» در بحث حدود (باب سرقت و محاربه)، عنوان «الجرائم بشکل جماعی و تنظیمی» یعنی جرائم گروهی و سازمان‌یافته آورده است که جرائم گروهی و سازمان‌یافته را مورد توجه قرار داده است (موسوی اردبیلی، ۱۴۲۹: ج ۳، ۵۳).

در مورد پیشینه خود «جرم سازمان‌یافته»، می‌توان ادعا نمود که عمری به درازای تاریخ بشریت دارد ولی اشکال نوین و پیشرفته آن در آمریکا قابل جستجو است (هاشمی، دیگران، ۱۳۹۰: ۱۱-۱۰). جرائم سازمان‌یافته پس از جنگ جهانی دوم، زمانی که جامعه جهانی سرگرم مشکلات ابرقدرت‌ها در جنگ سرد و مخاصمات بین‌المللی بود، گسترش یافت (اسعدی، ۱۳۸۶: ۲۴؛ میرزایی، ۱۳۹۳: ۳۶). جرائم دزدی دریایی و تجارت انسان، معمولاً به‌صورت برده، از اولین نمونه‌های بزه‌های سازمان‌یافته در مقیاس‌های چندملیتی یا جهانی می‌باشند که تجارت برده،

^۱ Edwin Sutherland.

پنجمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

(با رویکرد فرهنگ مشارکتی)

به‌عنوان قدیمی‌ترین تجارت جهان، توصیف شده که به هزاره سوم و قاچاق زنان حداقل به آغاز عصر مسیح برمی‌گردد (بیابانی، ۱۳۹۰: ۱۳۷-۱۳۶). برخی معتقدند نمونه‌ی برجسته بزه‌های سازمان‌یافته در گذشته، دسته‌های دزدان یا گروه‌هایی بودند که به کاروان‌ها حمله می‌کردند و اموال آن‌ها را به غارت می‌بردند (عالی پور، ۱۳۸۸: ۷۷-۷۶). بعضی اولین جرمی را که به‌صورت سازمان‌یافته در حقوق داخلی مورد ارتکاب قرار گرفته است، قاچاق مواد مخدر دانسته‌اند (مقدم، و دیگران، ۱۳۹۱: ۹).

بنابراین، مصادیق جرم سازمان‌یافته اگرچه در ادوار گذشته هم در مواردی وجود داشته است ولی اشکال نوین آن در سال‌های اخیر گسترش پیدا کرده است به‌طوری‌که امروزه همه‌ی جوامع را درگیر خودکرده و مخاطرات شدیدی را در ابعاد مختلف ایجاد کرده است. در دوره پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) با توجه به اینکه جامعه کوچک و بسیط بود معمولاً جرائم به‌صورت عادی و غیر پیچیده محقق می‌شد و مصادیق و اشکال نوین جرم سازمان‌یافته وجود نداشت و این‌یک امر بدیهی و روشنی است منتها مبانی فقهی بر حرمت این تشکیلات دلالت دارد. در حال، باید گفت برخلاف گذشته که غالباً جرائم به‌صورت بسیط و عادی محقق می‌شد، امروزه جرائم به‌صورت پیچیده و سازمان‌یافته انجام می‌شود.

۳. ماهیت شناسی «جرم سازمان یافته»

جرم سازمان‌یافته، از جمله مباحثی است که در سال‌های اخیر در محافل حقوقی ایران وارد شده است. ارتکاب جرم، ممکن است به‌صورت فردی و عادی یا سازمان‌یافته صورت گیرد که امروزه بزهکاری‌های خطرناک، نه به‌صورت فردی بلکه غالباً به‌صورت سازمان‌یافته واقع می‌شود. «جرم سازمان‌یافته» معادل فارسی اصطلاح انگلیسی موسوم به «**Crime Organized**» است. در زبان عرب نیز با معادل‌های مختلفی چون «**الجريمة المنظمة**» و «**الجريمة التنظيمية**» به‌کاررفته است. «جرم سازمان‌یافته» مرکب از دو واژه‌ی «جرم» و «سازمان‌یافته» است که واژه‌ی «سازمان‌یافته» به‌صورت اسم مفعول به‌کاررفته است و در مقابل بسیط و ساده (عادی) است که به‌عنوان صفت جرم بشمار می‌رود و درصدد تبیین و توصیف جرم است. بنابراین، در آغاز به مفهوم‌شناسی «جرم»^۱ و تعریف واژه‌ی «سازمان‌یافته»^۲ پرداخته می‌شود و سپس، مفهوم «جرم سازمان‌یافته» مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد.

۳-۱. «جرم»

در لغت، جرم به معنای تعدی و تجاوز، گناه و عمل زشت و ناپسند آمده است (راغب اصفهانی، ۱۴۲۷: ۹۱؛ ابن منظور، ۱۴۰۵، ج ۱۲: ۹۱). مجرم یعنی گناهکار (طریحی، ۱۳۶۲، ج ۱: ۳۶۴). در قرآن و متون فقهی به‌طور مشخص و معین تعریف نشده است. قرآن برای مصادیق از جرم

^۱Crime.

^۲Organized.

پنجمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

(با رویکرد فرهنگ مشارکتی)

کلماتی چون اثم، سیئه، ذنب و غیره استفاده کرده است (شعر/۱۴؛ مائده/ ۲۷ به بعد؛ هود/۷۸). در متون فقهی، فقها جرم را در کنار گناه قرار داده‌اند و صرفاً به تعزیر ارتکاب گناه و معصیت که حد نداشته باشد، بحث کرده‌اند.^۱ (ابوالصلاح حلبی، ۱۴۰۳: ۴۰۴؛ طوسی، ۱۳۶۳، ج ۸: ۶۹؛ ابن زهره، ۱۴۱۷: ۴۳۵؛ خمینی، ۱۳۹۰، ج ۲: ۴۷۷) منتها برخی از محققان حقوق اسلامی در تعریف جرم در اسلام آورده‌اند، جرم به انجام فعل یا ترک فعل حرامی گفته می‌شود که شریعت برای آن مجازات وضع کرده باشد (عوده، ۱۴۰۲، ج ۱: ۸۶) بعضی معتقدند: «جرم، مخالفت اوامر و نواهی کتاب و سنت، یا ارتکاب عملی است که به تباهی فرد یا جامعه بینجامد». (گرجی، ۱۳۷۲، ج ۱: ۵۸). از برآیند این تعریف‌ها، جرم در فقه، به هر عمل یا ترک عملی که در شرع حرمت داشته باشد و برای آن کیفر مقرر شده باشد، گفته می‌شود. حقوق دانان، تعریف‌های گوناگونی از جرم بیان کرده‌اند که از جمله آن: «جرم به رفتاری گویند که مخالف نظم اجتماعی بوده و مرتکب آن را در معرض مجازات یا اقدامات تأمینی قرار می‌دهد. در واقع، جرم، رفتار مخالف نظم اجتماعی یک انسان علیه جامعه است» (گلدوزیان، ۱۳۸۲: ۸۳) تعریف جرم، در ماده ۲ قانون مجازات اسلامی نیز مقرر شده است. «جرم» به هر فعل یا ترک فعلی گفته می‌شود که توسط قانون‌گذار منع شده باشد و برای آن هم مجازاتی متناسب با آن وضع کرده باشد.

۲-۳. «سازمان یافته»

واژه‌ی «سازمان یافته» در زبان انگلیسی، اسم مفعول فعل «Organ» که به معنای تشکّل و سازمان است (آریان پور کاشانی، و دیگران، ۱۳۸۴: ۵۲۲). سازمان در لغت، به معنای تشکیلات و به واحد و مجموعه‌ای که فعالیت‌ها و کارهای خاص خود را بانظم و ترتیب انجام می‌دهند، آمده است (عمید، ۱۳۸۸: ۵۲۲؛ معین، ۱۳۸۷: ۵۸۶). سازمان در اصطلاح، به گروهی از افراد گفته می‌شود که یک هدف معین را تعقیب می‌کنند و برای وصول به آن هدف، تابع یک جمله قوانین هستند (جعفری لنگرودی، ۱۳۹۴: ۳۴۸) در تعریف دیگر، سازمان به حضور و اجتماع افرادی گفته می‌شود که قاعدتاً تعداد آن‌ها بیش از دو نفر باشد (معظمی، ۱۳۸۷: ۲۹). براین اساس، «سازمان یافته» خصوصیت و ویژگی است که شامل مجموعه‌ای از افراد هستند که اعضای آن به صورت منظم و هدفمند در کنار هم قرار گرفته‌اند و اهداف خاصی را دنبال می‌کنند. ضمناً این مجموعه و گروه ممکن است در جهت امور مثبت و یا منفی تشکیل شود.

۳-۳. «جرم سازمان یافته»

در متون علمی، از «جرم سازمان یافته» تعریف‌های متعدّد و زیادی ارائه شده است و تعریف واحد و یکسانی دیده نمی‌شود ولی با توجه به تفاوت‌هایی که وجود دارد، تقریباً از حیث برخی از عناصر، مشترک هستند. برای حصول معیار و شناخت دقیق مقومات «جرم سازمان یافته»، لازم و ضروری است که تعریف جامع و کامل و پذیرفته شده‌ای مطرح گردد تا این جرم از دیگر جرائم، متمایز گردد.

۱. در خصوص اینکه گناه با جرم مساوی است و نسبت بین جرم با گناه از منظر فقه و حقوق جزا چگونه است جهت مطالعه بیشتر ر.ک: سیدحسینی ناشی، صادق، رابطه جرم و گناه، صص ۵۸-۲۹؛ آینی، محمدرضا و دیگران، نسبت جرم و گناه در حقوق ایران، صص ۳۵-۹. لازم به ذکر است بین جرم و گناه رابطه مساوی نیست؛ چراکه برخی از اعمال در شریعت، گناه می‌باشد ولی در حقوق کیفری، جرم انگاری نشده است مثلاً دروغ.

۲. ماده ۲ مقرر می‌دارد: «هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است، جرم محسوب می‌شود».

پنجمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

(با رویکرد فرهنگ مشارکتی)

تعریف‌های ارائه شده در اسناد بین‌المللی و نهادهای، به‌عنوان تعریف‌های رسمی قلمداد می‌شوند و می‌توان از آن‌ها، عناصر و ملاک‌های اساسی جرم سازمان یافته را ریشه‌یابی کرد. سازمان بین‌المللی پلیس جنایی (اینترپل)^۱ به‌عنوان یک نهاد بین‌المللی در تعریف «جرم سازمان یافته» آورده است: «جرم سازمان یافته به فعالیت‌های غیرقانونی گروهی مجرمانه با ساختار یکپارچه و متحد گفته می‌شود که هدف اساسی آن‌ها به دست آوردن پول از طریق فعالیت غیرقانونی است و غالباً با ایجاد ترس و فساد ادامه حیات می‌دهند» (سیادت، و دیگران، ۱۳۹۵: ۵۶). در تعریف مذکور، با ذکر «گروهی مجرمانه با ساختار یکپارچه و متحد» به دست می‌آید که وجود تشکیلات بیش از دو نفر و تباری و برنامه‌ریزی بین اعضا از عناصر جرم سازمان یافته است و در این تعریف، انگیزه‌ی اصلی و غایی در جرم سازمان یافته، کسب منافع مالی است ولی به استمرار فعالیت مجرمانه اشاره‌ای نکرده است.

کنوانسیون پالمو از اساسی‌ترین و مهم‌ترین اسناد بین‌المللی که به موضوع جرم سازمان یافته و مبارزه با آن پرداخته است، در بند الف ماده ۲ آن کنوانسیون «گروه بزه‌کار سازمان یافته» چنین تعریف شده است: «گروه جنایی سازمان یافته، یک گروه واجد ساختار تشکیلاتی مرکب از سه نفر یا بیشتر است که برای مدت‌زمانی موجودیت می‌یابد و باهدف ارتکاب یک یا چند جنایت شدید یا جرائم مندرج در این کنوانسیون به‌منظور تحصیل مستقیم یا غیرمستقیم یک نفع مالی یا نفع مادی دیگر به‌طور هماهنگ فعالیت می‌کند» (سلیمی، ۱۳۹۱: ۳۵ و ۳۷). از این تعریف می‌توان به‌عنوان یک تعریف بین‌المللی در مورد جرم سازمان یافته یاد کرد و بر اساس آن، عناصر جرم سازمان یافته را جستجو نمود و ملاکی برای تعریف جرم سازمان یافته در حقوق داخلی باشد. در تعریف مذکور، وجود گروه بیش از دو نفر، تباری و برنامه‌ریزی بین اعضا، استمرار قابل ملاحظه فعالیت مجرمانه و انگیزه‌ی مالی آن فعالیت مجرمانه به‌عنوان مقومات و عناصر جرم سازمان یافته قلمداد شده است. لازم به ذکر است منظور از «نفع مادی دیگر» که بعد از نفع مالی آمده است، تأکید بر توسعه این مفهوم بوده به‌طوری‌که منافع دیگری از جمله لذت جنسی هم شامل می‌گردد (سلیمی، ۱۳۹۱: ۳۹).

تعریف‌های مختلفی توسط حقوق‌دانان غربی و جرم‌شناسان خارجی (کاجلاک، ۱۳۹۴: ۲۲؛ گیدنز، ۱۳۸۲: ۱۷۹؛ بوسار، ۱۳۷۵: ۱۰۸؛ سیادت، و دیگران، ۱۳۹۵: ۵۵؛ بوریگان، ۱۳۷۷: ۳۱۶؛ معظمی، ۱۳۸۷: ۲۴؛ پانده، ۱۳۷۹: ۲؛ ج ۲: ۳۴۵) در مورد جرم سازمان یافته ارائه گردیده است که بعضی را مورد بررسی قرار می‌دهیم. برخی آورده‌اند: «جرم سازمان یافته؛ فعالیت مجرمانه مستمری است که با هماهنگی انجام می‌گیرد» (معظمی، و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۰۹). به نظر می‌رسد بر این تعریف مختصر، چندین ایراد وارد است: اولاً - گروهی بودن جرم که از عناصر اساسی سازمان‌یافتگی جرم هست، به‌طور مشخص ذکر نشده است. هرچند با واژه‌ی «هماهنگی» دلالت بر چند نفر می‌کند ولی باید تعداد افراد دقیقاً معلوم گردد و به‌طور مطلق بیان نشود. ثانیاً - برخی از عناصر جرم سازمان یافته از جمله انگیزه‌ی تحصیل منافع مالی از فعالیت مجرمانه به‌طور مشخص ذکر نشده است. ثالثاً - دایره‌ی تعریف، وسیع و گسترده است که شامل دیگر جرائم از جمله معاونت در جرم، مشارکت در جرم و جرائم بانندی هم می‌شود. اما نکته‌ی حائز اهمیت در تعریف مذکور، ذکر استمرار فعالیت مجرمانه در جرم سازمان یافته است که

^۱ International Criminal Police Organizations (Interpol).

پنجمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

(با رویکرد فرهنگ مشارکتی)

به‌عنوان مقوم جرم سازمان‌یافته قلمداد شده است. از علمای غربی در تعریف جرم سازمان‌یافته آورده است: «جرم سازمان‌یافته عبارت است از یک سری معاملات غیرقانونی که توسط مجرمان متعدد برای یک دوره مستمر صورت می‌گیرد و هدف از این معاملات، کسب امتیازات اقتصادی و قدرت سیاسی است» (هاشمی، و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۴). اشکالی که بر این تعریف به نظر می‌رسد آنکه هرچند تعدد مجرمان ذکر شده است ولی تعداد مجرمان دقیقاً مشخص نشده است. استمرار فعالیت مجرمانه و انگیزه‌ی اقتصادی به‌عنوان مقومات جرم سازمان‌یافته قلمداد شده است. در این تعریف، قدرت سیاسی به‌عنوان انگیزه‌ی مرتکبان جرم سازمان‌یافته بیان شده است درحالی‌که در اسناد مهم بین‌المللی هدف اساسی و غایی، انگیزه‌ی اقتصادی است و شاید بتوان گفت، انگیزه‌ی سیاسی در جهت رسیدن به آن هدف اساسی است نه اینکه خود هدف ذاتی جرم سازمان‌یافته باشد. برخی دیگر چنین تعریف کرده‌اند: «جنایت سازمان‌یافته عبارت است از ارتکاب برنامه‌ریزی شده جنایت برای تحصیل منفعت یا قدرت در صورتی که بیش از دو شریک در مدت طولانی یا نامحدود سهمی از طریق تجارت و غیره یا با استفاده از خشونت یا دیگر وسایل تهدید، ایفا نموده و با یکدیگر همکاری نمایند» (ذاقلی، ۱۳۹۴: ۶۱-۶۰) این تعریف به نظر می‌رسد تقریباً جامع باشد چراکه غالب عناصر جرم سازمان‌یافته از جمله گروهی بودن عمل مجرمانه، برنامه‌ریزی و تبانی مجرمان با یکدیگر و استمرار زمانی فعالیت مجرمانه را مدنظر قرار داده است. در این تعریف، انگیزه‌ی جرم سازمان‌یافته، تحصیل منفعت یا قدرت آمده است و قدرت به‌صورت مطلق بیان شده است که شامل قدرت اقتصادی و سیاسی هم می‌شود؛ حال آنکه، بر اساس تعریف‌های رسمی، انگیزه‌ی اصلی جرم سازمان‌یافته، تحصیل منافع مالی و یا همان قدرت اقتصادی است. بعضی در تعریف جرم سازمان‌یافته چنین نوشته‌اند: «جرم سازمان‌یافته؛ نتیجه‌ی اراده ناشی از تبانی و مشاوره دهی چند نفر باهم برای ارتکاب یک یا چند اقدام جنایی و به‌طور کلی به‌منظور تصاحب اموال دیگران است (مانند جیب‌بری، دزدی، سرقت در هتل‌ها، کلاهبرداری، جعل و غیره) که معمولاً در چهارچوب وضعیتی غیر مخصوص یا بی‌شکلی انجام می‌گیرد» (گسن، ۱۳۷۴: ۲۳۸). این تعریف از چند جهت محل ایراد و ناقص به نظر می‌رسد؛ اولاً- تعداد اجتماع مرتکبان اقدام جنایی، دقیقاً مشخص نشده است و به‌طور مطلق بیان شده است. ثانیاً- دایره جرم سازمان‌یافته گسترده است و جرائمی چون مشارکت و معاونت در جرم و جرائم بانندی را شامل می‌شود. ثالثاً- نسبت به برخی از عناصر اساسی جرم سازمان‌یافته یعنی استمرار فعالیت مجرمانه ساکت بوده و اشاره‌ای نشده است. البته نکته حائز اهمیت در این تعریف، قید تحصیل مال و منافع مالی است که به‌عنوان انگیزه‌ی ذاتی جرم سازمان‌یافته قلمداد شده است. از مجموع این تعریف‌های علمی و غیررسمی حاصل می‌شود که غالب این تعریف‌ها تقریباً از حیث وجود گروه، انگیزه‌ی مالی و استمرار فعالیت مجرمانه که همگی بر اساس تعریف‌های رسمی از عناصر اساسی جرم سازمان‌یافته به شمار می‌روند، مشترک بودند و به‌عنوان مقومات جرم سازمان‌یافته قلمداد می‌شود.

تعریف‌های گوناگونی برای جرم سازمان‌یافته از سوی حقوق‌دانان و محققان داخلی هم ارائه شده است که این تعریف‌ها عمدتاً مبتنی بر تعریف‌های صاحب‌نظران و جرم‌شناسان غربی است. از استادان حقوق جزای بین‌الملل در تعریف جرم سازمان‌یافته آورده‌اند: «جرم سازمان‌یافته؛ اشاره به اعمال مجرمانه‌ی ارتكابی توسط گروه‌هایی از اشخاص دارد که به شکل منسجم و متشکل گرد هم آمده‌اند و معمولاً

پنجمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

(با رویکرد فرهنگ مشارکتی)

قصد آن دارند که از اعمال خود فواید مالی کسب نمایند». (میرمحمدصادقی، ۳۷۷: ۱۹۱) این تعریف هرچند از حیث تعداد مرتکبان اعمال مجرمانه و تبانی افراد با یکدیگر سکوت کرده است ولی به نظر می‌رسد با توجه به الفاظ «منسجم» و «متشکل» در تعریف، این اوصاف قابل جستجو باشد. در تعریف مذکور، تحصیل منفعت، به‌عنوان مقوم و انگیزه‌ی ذاتی جرم سازمان‌یافته ملاحظه شده است ولی به استمرار فعالیت مجرمانه که از مقومات جرم سازمان‌یافته در تعریف‌های رسمی قلمداد می‌شود، اشاره‌ای نشده است. یکی دیگر از محققان داخلی در تعریف جرائم سازمان‌یافته می‌گوید: «جرائم سازمان‌یافته را می‌توان جرائمی محسوب نمود که توسط گروه‌های منسجمی از افراد بزهکار که در یک دوره زمانی قابل ملاحظه وجود داشته‌اند، ارتکاب می‌یابند و عمدتاً منظور اصلی از ارتکاب آن‌ها تحصیل منافع مالی است». (طغرانگار، ۱۳۸۰: ۶) این تعریف تقریباً همانند تعریف پیشین است با این تفاوت که استمرار زمانی فعالیت مجرمانه، به‌عنوان مقوم جرم سازمان‌یافته ذکر شده است.

بامطالعه و بررسی در فهرست نسبتاً طولانی تعریف‌های ارائه‌شده، چند نکته قابل ملاحظه و بررسی است:

اولاً- در غالب تعریف‌ها از جمله اسناد بین‌المللی، استمرار فعالیت مجرمانه به‌عنوان مقوم جرم سازمان‌یافته ذکر شده است؛ درحالی که در برخی از تعریف‌ها، چنین ملاکی قید نشده بود. به نظر می‌رسد، اگر استمرار زمانی در جرم سازمان‌یافته وجود نداشته باشد، سازمان‌یافتگی جرم به معنای واقعی، محقق نمی‌شود و بلکه می‌توان از آن به‌عنوان جرمی بانندی یادکرد و با یک‌بار انجام گرفتن، به اتمام برسد درحالی که این‌گونه جرائم باید در دوره قابل توجهی، فعالیت مجرمانه آن‌ها استمرار داشته باشد.

ثانیاً- منافع مالی و مادی به‌عنوان انگیزه‌ی جرم سازمان‌یافته، قدر مشترک همه‌ی تعریف‌ها است. بر همین اساس می‌توان گفت، قلمرو جرم سازمان‌یافته، فعالیت‌های مجرمانه اقتصادی و مالی است. البته در برخی از تعریف‌ها، قلمرو جرم سازمان‌یافته فراتر از تحصیل منفعت و مال بیان شده است؛ یعنی انگیزه‌ی سیاسی هم (قدرت سیاسی و براندازی حکومت) از مقومات جرم سازمان‌یافته بیان شده است که در این باره باید گفت: اولاً- عده‌ی قابل توجهی از حقوق‌دانان و جرم‌شناسان قائل به این انگیزه نیستند (شمس ناتری، ۱۳۸۳: ۱۱۹) همان‌طور که در اسناد بین‌المللی، انگیزه‌ی غایی فعالیت مجرمانه، کسب منفعت آمده است؛ ثانیاً- بر اساس این قلمرو، جرائم تروریستی که جرائمی سیاسی هستند در زمره‌ی جرائم سازمان‌یافته قرار می‌گیرند درحالی که محققان و جرم‌شناسان، بین این دو، قائل به تفاوت هستند. جرائم سازمان‌یافته، انگیزه‌ی ذاتاً مادی و مالی دارند درحالی که انگیزه‌ی در جرائم تروریستی، در جهت براندازی حکومت و حاکم شدن بر حکومت است. به‌علاوه، تروریسم همواره با خشونت و تهدید و اعمال خطرناک همراه است اما در جرائم سازمان‌یافته، غالباً بدون این شرایط و اوصاف است (سلیمی، ۱۳۹۱: ۵۲-۵۰؛ جوانمرد، ۱۳۹۶: ۱۹۰)؛ ثالثاً با فرض قائل شدن به این قلمرو در جرم سازمان‌یافته، باید گفت این فرعی‌ترین اهداف به حساب می‌آید و آن‌هم در جهت رسیدن به هدف اصلی یعنی کسب منفعت است.

پنجمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

(با رویکرد فرهنگ مشارکتی)

ثالثاً- تقریباً در تمامی تعریف‌ها، تعداد مرتکبان بیش از دو نفر (گروهی بودن) و تبانی و برنامه‌ریزی بین اعضا به عنوان عناصر اساسی در تعریف جرم سازمان یافته بیان شده است.

رابعاً- در حقوق داخلی در تبصره ۱ ماده ۱۳۰ این قانون مجازات اسلامی گروه مجرمانه مورد تعریف قرار گرفته است که مقرر می‌دارد: «گروه مجرمانه عبارت است از گروه نسبتاً منسجم متشکل از سه نفر یا بیشتر که برای ارتکاب جرم تشکیل می‌شود یا پس از تشکیل، هدف آن برای ارتکاب جرم منحرف می‌گردد». اگرچه جرم سازمان یافته عمدتاً از طریق این گروه‌های مجرمانه و به صورت هماهنگ و سلسله‌مراتب و از روی تبانی ارتکاب می‌یابد که سردسته‌ی گروه مجرمانه سازمان یافته در رأس گروه مجرمانه تلاش می‌کند از طریق اعضا گروه، به اهداف مالی و مادی دست یابد ولی باید گفت ماده مذکور، گروه مجرمانه سازمان یافته را معرفی و مفهوم‌سازی نکرده بلکه صرفاً گروه مجرمانه را تعریف کرده و عناصر اساسی جرم سازمان یافته را ملاحظه ننموده است و به نظر می‌رسد این تعریف بیشتر شامل جرائم گروهی و شراکتی و بانندی می‌شود تا جرائم سازمان یافته لذا به نظر می‌رسد تعریف جامع‌ومانعی در جهت کسب معیار و ملاک جرم سازمان یافته قلمداد نمی‌شود. قانون‌گذار در بند «س» ماده ۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز؛ تعریفی از قاچاق سازمان یافته ارائه کرده است. مطابق بند فوق، قاچاق سازمان یافته «جرمی است که با برنامه‌ریزی و هدایت گروهی و تقسیم کار توسط یک گروه نسبتاً منسجم متشکل از سه نفر یا بیشتر که برای ارتکاب جرم قاچاق، تشکیل یا پس از تشکیل، هدف آن برای ارتکاب جرم قاچاق منحرف شده است، صورت می‌گیرد». به نظر می‌رسد، قانون‌گذار به طور خاص و مستقل جرم سازمان یافته را تعریف نکرده و بلکه بر اساس اسناد بین‌المللی به تعریف قاچاق سازمان یافته پرداخته است که یکی از مصادیق جرم سازمان یافته است. با ارائه این تعریف ملاحظه می‌شود که برخی از عناصر اساسی جرم سازمان یافته در «جرم قاچاق کالا و ارز سازمان یافته» یعنی وجود گروه و تشکل بیش از دو نفر، تبانی و برنامه‌ریزی بین اعضا و انگیزه‌ی ارتکاب جرم در نظر گرفته شده است ولی به عنصر اساسی استمرار فعالیت مجرمانه اشاره‌ای نکرده است.

با این مطالب بیان شده به دست می‌آید، جرمی سازمان یافته تلقی می‌شود که با عناصر خاصی محقق گردد. اگرچه در جرائم گروهی و بانندی، افراد با انسجام و هماهنگی، دست به عملیات مجرمانه می‌زنند ولی چون این گونه فعالیت‌های مجرمانه، امتداد زمانی قابل ملاحظه‌ای ندارند، سازمان یافته به معنای واقعی قلمداد نمی‌شوند. همچنین، جرائم تروریستی که دارای تشکیلات و گروهی منسجم و هدفمندی هستند، جرم سازمان یافته قلمداد نمی‌شوند چراکه فاقد انگیزه‌ی مالی و اقتصادی هستند. از برآیند تعریف‌ها و تحلیل‌های انجام گرفته و به طور ویژه با الهام از تعریف جرم سازمان یافته در اسناد بین‌المللی می‌توان تعریف ذیل را ارائه نمود که به نظر می‌رسد بتواند به عنوان ملاکی برای تحلیل عناصر و ارکان جرم سازمان یافته در حقوق داخلی باشد:

^۱ بند «س» ماده ۱ مقرر می‌دارد: «جرمی است که با برنامه‌ریزی و هدایت گروهی و تقسیم کار توسط یک گروه نسبتاً منسجم متشکل از سه نفر یا بیشتر که برای ارتکاب جرم قاچاق، تشکیل یا پس از تشکیل، هدف آن برای ارتکاب جرم قاچاق منحرف شده است، صورت می‌گیرد».

پنجمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

(با رویکرد فرهنگ مشارکتی)

«جرم سازمان‌یافته؛ عمل مجرمانه‌ی گروهی بیش از دو نفر است که برای مدت‌زمان قابل‌ملاحظه‌ای استمرار یافته و به‌صورت هدفمند و از سر‌تباری در جهت کسب منافع مادی صورت می‌گیرد».

براین اساس می‌توان گفت جرمی سازمان‌یافته قلمداد می‌شود که این مقومات را داشته باشد: ۱) گروهی بودن به‌نحوی که حداقل سه نفر باشند؛ ۲) تباری و برنامه‌ریزی بین گروه در جهت فعالیت مجرمانه؛ ۳) استمرار قابل‌ملاحظه فعالیت مجرمانه ۴) انگیزه مالی و مادی

۳. مبانی فقهی تجریم تشکیلات سازمان‌یافته

مبانی فقهی‌ای قابل ریشه‌یابی است که دلالت بر حرمت و جرم‌انگاری نفس این گروه و سازمان‌های بزهکار در جهت ارتکاب جرم می‌کند و بر این اساس، نفس آن تشکیلات منتهای نتیجه آن جرم، جرمی مستقل قلمداد می‌شود. می‌توان به ادله‌ای چون عقل، قاعده حرمت اعانه بر اثم و عدوان و قاعده حرمت بر مقدمه حرام بر حرمت این تشکیلات بزهکار اشاره نمود.

۳-۱. دلیل عقل

از منظر مشهور فقها عقل به‌عنوان یک دلیل مستقل در کنار سایر ادله بیان‌شده است (مطلبی و دیگران، ۱۳۹۱: ۱۰۶). از دلیل عقل، تعریف‌های مختلفی ذکر شده است از جمله علامه مظفر می‌نویسند دلیل عقلی، به هر حکم عقلی گفته می‌شود که موجب قطع به حکم شرعی شود یا هر قضیه‌ای که به واسطه آن، به علم قطعی حکم شرعی می‌رسیم (مظفر، ۱۴۲۱، ج ۲: ۱۰۵) برخی آورده‌اند عقل دلیلی است که در عرض ادله‌ی کتاب و سنت، استنباط احکام شرعی می‌کند (صدر، ۱۴۲۶، ج ۴: ۱۲۰). فقها در ابواب مختلفی به دلیل عقل استناد کرده‌اند که از جمله آن می‌توان به ردّ امانات، قضا دین، انصاف و حرمت تصرف در اموال از طریق باطل و غیره اشاره کرد. (ابن ادریس، ۱۴۱۰، ج ۳، ۵۳۵؛ طوسی، ۱۴۰۰: ۴۸-۴۹)

وجه استدلال: وجود این تشکیلات چون تباری و برنامه‌ریزی در جهت ارتکاب جرائم شدیدی چون قاچاق مواد مخدر، قاچاق انسان، قاچاق کالا، پول‌شویی و غیره است و این تشکیلات منسجم چون در برخی مواقع همراه با فساد، خشونت و تهدید است و از همه مهم‌تر تشکیل این گروه و سازمان در جهت استمرار فعالیت مجرمانه خود در آینده است لذا به حکم عقل می‌توان گفت این تشکیلات و حرکت جمعی منسجم در جهت ارتکاب جرم، حرام است و باید با آن مقابله کرد. به‌علاوه، جرم‌انگاری گسترده وجود گروه مجرمانه و تشکیلات در اسناد بین‌المللی و قوانین خارجی، دلیل روشن بر این مدعاست. پس به حکم عقل، حرمت وجود این تشکیلات منسجم در جهت ارتکاب فعالیت‌های مجرمانه، واضح است و این دلیل می‌تواند به‌عنوان مهم‌ترین دلیل بر حرمت نفس این تشکیلات مجرمانه قلمداد شود.

۱. «والعلم بقبح القبائح ووجوب الواجبات یكون عقليا وشرعيا: فالعقليات كالعالم بقبح الظلم والجهل والكذب العاری من نفع أو ضرر والعبث وغير ذلك، والواجبات كالعالم بوجوب رد الوديعة والانصاف وقضاء الدين والعلم بحسن الاحسان وغير ذلك».

پنجمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

(با رویکرد فرهنگ مشارکتی)

۳-۲. قاعده حرمت اعانه بر اثم و عدوان

به نظر می‌رسد یکی دیگر از مبانی و مستندات فقهی است که بر حرمت تشکیل این گروه و سازمان بزهکار دلالت دارد، مستند این قاعده، آیه شریفه ۲ سوره مبارکه مائده است. بر اساس این قاعده، همکاری و مساعدت برای انجام گناه، مورد نهی شارع مقدس است.

وجه استدلال: این تشکیلات چون در جهت تحصیل منافع غیرقانونی تشکیل می‌شوند و این تشکیلات در جهت ارتکاب مجرمانه خود چون در برخی مواقع دست به فساد و ارباب و خشونت و شستشو نمودن اموال نامشروع می‌زنند، موجب تعدی و تجاوز به حقوق جامعه و افراد می‌شود و نظام اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و حتی سیاسی جامعه تضعیف می‌گردد و افراد جامعه متضرر می‌گردند و این مصداق بارز قاعده حرمت اعانه بر اثم است. به علاوه، این تشکیلات و گروه مجرمانه که با تبانی و برنامه‌ریزی بین اعضا در جهت ارتکاب جرائم شدید و خطرناکی که موجب اخلال در امنیت اقتصادی و اجتماعی و غیره است، تشکیل می‌شود و مبنای این تشکیلات برای ارتکاب جرائم متعدد و مکرر در آینده به صورت مستمر می‌باشد، مصداق قطعی این قاعده است و نفس این تشکیلات و گروه‌ها، حرام و باید جرم‌انگاری شود.

۳-۳. حرمت مقدمه حرام

یکی از دلایلی که به نظر می‌رسد موجب اِتِّصاف حرمت به این تشکیلات و گروه مجرمانه در جهت ارتکاب جرم می‌شود، عنوان اصولی حرمت مقدمه حرام است که در میان اهل سنت به عنوان سد ذرایع مشهور است که برخی از مذاهب آن، موافق این قاعده هستند. از دیدگاه امامیه، مقدمه حرام، حرام نیست مگر آنکه مقدمه و شرط، لزوماً به عمل حرام ملحق گردد (آخوند خراسانی، بی‌تا، ج ۱: ۲۰۳) برخی بیان می‌دارند اگر شخص، مقدمه‌ها و زمینه‌ها را به قصد تحقق فعل حرام انجام دهد، در این صورت، این مقدمه‌ها، حرام است. (نراقی، ۱۴۱۷: ۸۷) هرگاه شارع یا هر قانون‌گذار دیگری از چیزی نهی کند، مقدمه‌ها و زمینه‌های آن نیز هرگاه در تحقق آن امر حرام و زشت، دخالت مستقیم و آشکار داشته باشد، آن امر ناپسند است و هر قانون‌گذاری ترجیح می‌دهد که مقدمه‌های ارتکاب حرام را به حداقل برساند (زائری، ۱۳۸۹: ۱۳). بنابراین، باید گفت مقدمه‌ای که لزوماً به وقوع عمل مجرمانه می‌انجامد، حرام است.

وجه استدلال: این گروه و تشکیلات چون با تبانی و توافق و به صورت هدفمند، قصد اقدامات مجرمانه شدید در جهت تحصیل منافع مادی را دارند و تهدیدی اساسی بر امنیت اقتصادی، اجتماعی و حتی سیاسی جامعه است، حرام و باید جرم‌انگاری گردد. به علاوه، در این تشکیلات چون برخی مواقع دست به اعمالی از جمله خشونت و فساد در جهت ارتکاب جرم می‌زنند و مبنای این تشکیلات بر آن است که به صورت قابل توجهی استمرار داشته باشند که به موجب آن، در آینده شاهد فعالیت‌های مجرمانه گوناگون و مکرر خواهیم بود و افرادی هم به این گروه و تشکیلات مجرمانه می‌پیوندند، لذا تشکیل این سازمان و گروه به عنوان مقدمه، باید حرام باشد و با آن مقابله شود.

۱. (وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ) «در راه نیکی و پرهیزکاری با هم تعاون کنید و (هرگز) در راه گناه و تعدی همکاری ننمایید».

پنجمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

(با رویکرد فرهنگ مشارکتی)

نکته حائز اهمیت در پایان مقاله این است که در اسناد بین‌المللی به‌ویژه در کنوانسیون پالمو مصادیقی از جرائم سازمان‌یافته که ارتکاب آن‌ها به نحو سازمان‌یافته بوده خصوصاً پول‌شویی جرم‌انگاری شده است که در حقوق داخلی هم در پرتو این اسناد بین‌المللی، پول‌شویی در قانون مبارزه با جرم پول‌شویی مصوب ۱۳۸۶ جرم‌انگاری شده است ولی متأسفانه به سازمان‌یافتگی و تشکیلاتی بودن آن اشاره‌ای نشده است. در هر حال، در این قسمت به‌طور مختصر به مبانی فقهی (آیات و روایات) جرم‌انگاری سازمان‌یافتگی جرم ویژه پول‌شویی که از جرائم اساسی و نوین سازمان‌یافته و فراملی قلمداد می‌شود و جایگاه خاصی در گسترش جرائم سازمان‌یافته دارد و در غالب جرائم سازمان‌یافته از جمله در شستشوی درآمدهای نامشروع حاصل از قاچاق مواد مخدر و غیره به کار می‌رود، پرداخته می‌شود.

از ادله‌ی اساسی جرم‌انگاری پول‌شویی سازمان‌یافته، آیات «أکل مال به باطل» است. قاعده «أکل مال به باطل» متخذ از آیه شریفه ۱۸۸ سوره مبارکه بقره^۱ است. در مورد آیات «أکل مال به باطل»، تفسیرهای مختلفی از دیدگاه مفسران شیعه و سنی بیان شده است. (طوسی، ۱۴۰۹، ج ۳: ۳۸۸؛ طبری، بی تا، ج ۵: ۴۲-۴۳؛ جصاص، ۱۴۵، ج ۱: ۳۰۴؛ طبرسی، ۱۴۱۵، ج ۲: ۲۵؛ قرطبی، ۱۴۰۵، ج ۵: ۱۵۲-۱۵۰؛ ابن کثیر، ۱۴۱۲، ج ۱: ۴۹۰-۴۹۱؛ فیض کاشانی، ۱۴۱۶، ج ۱: ۲۲۶؛ رشیدرضا، ۱۳۶۷، ج ۲: ۱۹۶) با توجه به مفردات و تفاسیر آیات اکل مال به باطل به دست می‌آید که اولاً- منظور از اکل، مطلق تصرفات و تملکات است. ثانیاً- منظور از مال هر چیزی اعم از پول، منافع و اسناد مالی است. ثالثاً- منظور از باطل، مطلق تصرفات و تملکات ممنوع و حرام و نامشروع است و بر همین اساس، از نظر اسلام هرگونه تصرف در اموال و دارایی‌ها باید بر اساس حق و عدالت و بر مبنای صحیح صورت گیرد و هرچه که غیر از این باشد، حرام و باطل است. تحصیل درآمد از راه‌های غیر مشروع و با استفاده از ابزار و وسایل غیرمجاز، حرام است و باطل به دلیل عمومیت و اطلاقش، همه‌ی موارد را شامل می‌شود. نه تنها تحصیل درآمد از راه‌های ناصواب، بلکه صرف و خرج کردن آن در مسیرهای حرام و ناپسند نیز باطل است و از طرفی، در جامعه اسلامی، هم دخل و هم خرج، هم تولید و هم توزیع بایستی با معیارهای صحیح و مشروع، انجام پذیرد. بنابراین، باطل دارای معنا و مفهوم عام و گسترده‌ای است و به مصادیق خاصی منحصر نیست و شامل باطل شرعی و عرفی می‌شود (اسماعیلی، ۱۳۷۳: ۱۲۹ و ۱۳۶-۱۳۴). با این مطالب، در مورد تطبیق جرم‌انگاری پول‌شویی با آیات اکل مال به باطل باید گفت با توجه به اینکه باطل دارای معنا و مفهوم عام و گسترده‌ای است و به مصادیق خاصی منحصر نیست و شامل باطل شرعی و عرفی می‌شود لذا نوعاً مصادیق جرائم سازمان‌یافته، در قالب معاملات ظاهراً صحیح و مشروع تجاری ولی با وصف باطل، انجام می‌گیرد. پول‌شویی که از مهم‌ترین جرائم سازمان‌یافته به شمار می‌رود، با

۱. ماده ۲ قانون مبارزه با پول‌شویی در تعریف جرم پول‌شویی مقرر می‌دارد: «جرم پول‌شویی عبارت است از:

الف- تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی با علم به اینکه به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به‌دست آمده باشد.

ب- تبدیل، مبادله یا انتقال عوایدی به‌منظور پنهان کردن منشأ غیرقانونی آن با علم به اینکه به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده یا کمک به مرتکب به‌نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد.

ج- اخفا یا پنهان کردن ماهیت واقعی، منشأ، منبع، محل، نقل و انتقال، جابه‌جایی یا مالکیت عوایدی که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد.»

۲. (وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالِكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتَدُلُّوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا قَرِيبًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ) و اموال یکدیگر را به باطل (و ناحق) در میان خود نخورید! و برای خوردن بخشی از اموال مردم به گناه، (قسمتی از) آن را (به عنوان رشوه) به قضات ندهید، در حالی که می‌دانید (این کار، گناه است)؛ این قسمت از آیه شریفه، مشابه صدر آیه ۲۹ سوره مبارکه نساء است: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالِكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا) «ای کسانی که ایمان آورده‌اید! اموال یکدیگر را به باطل (و از طرق نامشروع) نخورید؛ مگر این که تجارتی با رضایت شما انجام گیرد؛ و خودکشی نکنید! خداوند نسبت به شما مهربان است.»

پنجمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

(با رویکرد فرهنگ مشارکتی)

عملیات متقبانه و فریب کارانه موجب سرپوش گذاشتن و مخفی کردن تصرفات و عواید نامشروع می‌شود و جلوه‌ای مشروع و قانونی به اموال می‌دهد که از لحاظ عرف و عقل، چنین عملیات متقبانه‌ای، باطل و من غیر حق است (حیدری، ۱۳۸۳: ۱۴۶) و اموالی که عملیات پول‌شویی بر روی آن‌ها انجام می‌گیرد چون ذاتاً ناشی از جرم می‌باشند و حرام هستند، لذا تمام تصرفات و نقل و انتقالات آن‌هم باطل و غیر مشروع است. این اعمال و معاملات، برخلاف عقل سلیم و فطرت انسان است و جرم‌انگاری پول‌شویی در سطح ملی و فراملی، تأیید بر این موضوع است. به‌علاوه در جرائم سازمان‌یافته خصوصاً پول‌شویی اعمال و معاملات آن‌ها در برخی موارد مستلزم فساد، خشونت و تهدید در ابعاد ملی و فراملی است. (روحانی، و دیگران، ۱۳۹۲: ۵۳) بنابراین، پول‌شویی به‌عنوان جرم سازمان‌یافته نوعاً دارای ملاک باطل است و بر اساس آیات اکل مال به باطل، تمام اعمال و معاملات آن، فاقد غرض عقلایی بوده و کلیه معاملات و نقل و انتقالات و دخل و تصرفات از این طریق، باطل و نامشروع است.

روایات به‌عنوان دومین منبع استنباط احکام شرعی، عنایت خاصی به بطلان اعمال و فعالیت‌های مصادیق جرائم سازمان‌یافته به‌ویژه جرم پول‌شویی دارد. از جمله آن روایات، خطبه امام علی (ع) است که در بخش اول خطبه ۱۵ نهج‌البلاغه می‌فرماید: «سوگند به خدا اگر آن املاک (غارت‌شده بیت‌المال) را پیدا کنم به مسلمانان برمی‌گردانم اگرچه مهریه‌ی زنان قرار گرفته باشد و کنیزها با آن‌ها خریداری شده باشد»^۱ (جعفری، ۱۳۵۸، ج ۳: ۲۴۹) در تفسیر این بخش از خطبه، ابن‌ابی‌الحدید می‌نویسد: «آگاه باشید به‌درستی همه‌ی زمین‌هایی که عثمان بخشیده و هر مالی که از مال خدا را (غیرقانونی و ناحق) اعطا کرده، همه باید به بیت‌المال برگردد؛ چون هیچ‌چیزی حق گذشته را باطل نمی‌کند و اگر آن اموال (نامشروع) را پیدا کنم و لو به‌عنوان صدق زنان قرار گرفته باشد و در شهرها پراکنده شده باشد به حالت اولیه واصلی خود برمی‌گردانم»^۲ (ابن‌ابی‌الحدید، بی‌تا، ج ۱: ۲۶۹) امام علی (ع) در کلام خود، تصمیم قاطع خود را برای بازگرداندن اموالی که به ظلم از بیت‌المال گرفته شده است، بیان می‌دارد تا آنجا که اگر این اموال را در مصارف حساس و خاصی که مربوط به زندگی خانوادگی افراد است، صرف شده باشد، بازهم باید به بیت‌المال برگردد تا مردم بدانند آنچه قبلاً عمل شده، قانون اسلام نبوده است. (مکارم شیرازی، و دیگران، ۱۳۷۵: ۵۲۷) بنابراین، همه‌ی اموال و مالکیت‌های با مبنای غیر مشروع و غیرقانونی، باطل و حرام هستند هرچند که در قالب عملی مشروع قرار گرفته باشد مثل اینکه اموال نامشروع، به‌عنوان صدق و کابینه زنان قرار بگیرد. بر اساس کلام مولی (ع) یک قاعده مهم حاصل می‌شود و آن اینکه تمامی تصرفات و درآمدهای حاصل از فعالیت‌های غیر مشروع (کلاهبرداری، اختلاس، سرقت و...) و لو با ظاهر و جلوه‌ای مشروع باشند، باطل و حرام است و باید این اموال، مسترد گردند.

در تطبیق مسئله باید گفت این روایت دال بر بطلان اعمال و معاملات برخلاف حق می‌کند که بر اساس آن، هدیه و صدق نامشروع، باطل و حرام است؛ بنابراین، این کلام مولی (ع)، بر حرمت جرم سازمان‌یافته پول‌شویی که ظاهری مشروع و قانونی دارد، دلالت می‌کند. بدین صورت که اگر تملک اموال ناحق و باطل بیت‌المال را ما به‌عنوان یک جرم مقدم و منشأ در نظر بگیریم و این اموال نامشروع در سیستم‌ها و

^۱ «وَاللَّهُ لَوْ وَجَدَهُ قَدْ تَزَوَّجَ بِالنِّسَاءِ وَ مُلِكَ بِهِنَّ الْإِمَاءُ لَرَدَدْتَهُ»

^۲ «إِن كَانَ كُلُّ قِطْعَةٍ أَقْطَعَهَا عُمَانٌ وَ كُلُّ مَالٍ أَعْطَاهُ مِنْ مَالِ اللَّهِ فَهُوَ مُرَدُّودٌ فِي بَيْتِ الْمَالِ فَإِنَّ الْحَقَّ الْقَدِيمَ لَا يَبْطُلُهُ شَيْءٌ وَ لَوْ وَجَدْتَهُ وَ قَدْ تَزَوَّجَ بِالنِّسَاءِ وَ فَرَّقَ فِي الْبِلْدَانِ لَرَدَدْتَهُ».

پنجمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

(با رویکرد فرهنگ مشارکتی)

کانال‌های مشروعی مثل قرار دادن آن‌ها به‌عنوان صدق زنان و اعمال دیگر به جریان انداخته شود، مصداق بارز تطهیر درآمدهای نامشروع و پول‌شویی است و این اموال به‌دست‌آمده، باطل و نامشروع هستند؛ بنابراین، پدیده پول‌شویی که از مهم‌ترین جرائم سازمان‌یافته است، از مصادیق آشکار و بدیهی کلام مولی (ع) قلمداد می‌شود.

نتیجه‌گیری

از مطالبی که در این مقاله مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت موارد ذیل قابل استنتاج است:

۱- جرم سازمان‌یافته، عمل مجرمانه‌ی گروهی بیش از دو نفر است که برای مدت‌زمان قابل ملاحظه‌ای استمرار یافته و به‌صورت هدفمند و از سر تباری در جهت کسب منافع مادی صورت می‌گیرد. با بررسی و تحلیل ماهیت جرم سازمان‌یافته، معلوم گردید که گروهی بودن، برنامه‌ریزی و تباری در بین اعضا، استمرار فعالیت مجرمانه و انگیزه‌ی مالی از مقومات جرم سازمان‌یافته به مفهوم امروزی است و در صورت فقدان هر یک از این موارد، سازمان‌یافتگی جرم محل اشکال است؛ بنابراین، اگر عنصر استمرار زمانی قابل توجهی در فعالیت مجرمانه وجود نداشته باشد، جرم تشکیلاتی است نه سازمان‌یافته. همچنین، جرائمی که با انگیزه‌ی غایی سیاسی، عمل مجرمانه انجام می‌دهند، در ردیف جرم سازمان‌یافته قرار نمی‌گیرند اگرچه به‌صورت گروه و تشکیلات منسجم عمل مجرمانه انجام دهند. در حقوق داخلی، تعریف صریحی با تمامی عناصر از جرم سازمان‌یافته ارائه نشده است. البته قانون‌گذار در امری نوآورانه در قانون قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ به تعریف قاچاق سازمان‌یافته پرداخته است و اما به‌طور دقیق و مشخص عناصر جرم سازمان‌یافته را ملاحظه نکرده است. قانون‌گذار می‌بایست با توجه به اهمیت این نوع جرم و شیوع آن در سطح ملی و فراملی، به‌طور مستقل و با توجه به عناصر لازم آن، جرم سازمان‌یافته را مدنظر و مفهوم‌سازی می‌کرد.

۲- با تتبع در مبانی فقهی به دست می‌آید نفس تشکیلات و گروه‌های بزهکار در جهت ارتکاب جرائم، دلالت بر حرمت و جرم‌انگاری می‌کند. تشکیلات سازمان‌یافته چون با تباری و برنامه‌ریزی و به‌صورت منسجم در جهت ارتکاب جرائم شدید و تحصیل منافع غیرقانونی و در برخی مواقع همراه با فساد، خشونت، ارباب و شستشو نمودن اموال نامشروع محقق می‌شود، موجب تعدی و تجاوز به حقوق جامعه و افراد می‌شود و نظام اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و حتی سیاسی جامعه را تضعیف می‌کند و به سبب آن افراد جامعه متضرر می‌گردند و از همه مهم‌تر اینکه تشکیل این گروه و سازمان در جهت استمرار فعالیت مجرمانه خود در آینده است لذا به حکم عقل و قاعده حرمت اعانه بر اثم، حرام و باید جرم‌انگاری گردد. بعلاوه مقدمه‌ای که لزوماً به وقوع عمل مجرمانه می‌انجامد، حرام است چون این گروه و تشکیلات با تباری و توافق و به‌صورت هدفمند، قصد اقدامات مجرمانه شدید در جهت تحصیل منافع مادی را دارند و تهدیدی اساسی برای امنیت جامعه است، لذا تشکیل این سازمان و گروه به‌عنوان مقدمه، باید حرام باشد و با آن مقابله شود و نهایتاً ایجاد تشکیلات سازمان‌یافته تحریم و تجریم شناخته می‌شود.

منابع

پنجمین ہمایش ملی پژوهش ہائے نوین در حوزہ علوم انسانے ومطالعات اجتماعے ایران

(با رویکرد فرهنگ مشارکتی)

(۱) منابع عربی

قرآن کریم، ترجمہ آیت اللہ مکارم شیرازی.

-آخوند خراسانی، محمد کاظم بن حسین (۱۲۵۵-۱۳۲۹ق)، **کفایہ الاصول**، بی جا، مؤسسہ آل البیت (ع): لایہ التراث، بی تا.

-ابن ابی الحدید، عبدالحمید بن ہبہ اللہ (۵۸۶-۶۵۵ق)، **شرح نہج البلاغہ**، تحقیق: محمد ابوالفضل ابراہیم، قاہرہ-مصر، دار احیاء الکتب العربیہ، بی تا.

-ابن ادیس، محمد بن احمد (۵۴۳-۵۹۸ق)، **السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی**، قم، مؤسسہ النشر الاسلامی التابعہ لجماعۃ المدرسین، الاولی، ۱۴۱۰ ق.

-ابن زہرہ، حمزہ بن علی (۵۱۱-۵۸۵ق)، **غنیہ النزوع**، قم، مؤسسہ الإمام الصادق (ع)، الاولی، ۱۴۱۷ ق.

-ابن کثیر، اسماعیل بن عمر (۷۰۰-۷۷۴ق)، **تفسیر القرآن العظیم**، تحقیق: یوسف عبد الرحمن المرعشلی، بیروت - لبنان، دار المعرفہ للطباعہ والنشر والتوزیع، ۱۴۱۲ ق.

-ابن منظور، محمد بن مکرم (۶۳۰-۷۱۱ق)، **لسان العرب**، قم، نشر ادب الحوزہ، ۱۴۰۵ ق.

-ابوالصالح حلبی، تقی بن نجم (۳۷۴-۴۴۷ق)، **الکافی فی الفقہ**، تحقیق: رضا استادی، اصفہان، مکتبہ الامام امیرالمؤمنین علی (ع)، الاولی، ۱۴۰۳ ق.

-جصاص، احمد بن علی (۳۷۰-۳۰۵ق)، **أحكام القرآن**، تحقیق: عبدالسلام محمد علی شاہین، بیروت-لبنان، دار الکتب العلمیہ، الاولی، ۱۴۱۵ ق.

-خمینی، سیدروح اللہ (۱۳۶۸ - ۱۲۷۹ش)، **تحریر الوسیلہ**، قم، دار الکتب العلمیہ-مؤسسہ اسماعیلیان، الاولی، ۱۳۹۰ ق

-راغب اصفہانی، حسین بن محمد (۴۲۵ق)، **المفردات فی غریب القرآن**، تحقیق: صفوان عدنان داوودی، قم، مکتبہ ذوی القربی، الثانیہ، ۱۴۲۷ ق.

-رشیدرضا، محمد (۱۲۸۲-۱۳۵۴ق)، **تفسیر القرآن الحکیم، المشتہر باسم تفسیر المنار**، قاہرہ-مصر، دار المنار، ۱۳۶۷ ق.

-صدر، محمد باقر (۱۹۳۱-۱۹۷۹م)، **بحوث فی علم الاصول**، بی جا، مؤسسہ دائرہ المعارف الفقہ الاسلامی طبقاً لمذہب اهل البیت (ع) ::، الثالثہ، ۱۴۲۶ ق.

پنجمین ہمایش ملی پژوهش ہائے نوین در حوزہ علوم انسانے و مطالعات اجتماعے ایران

(با رویکرد فرهنگ مشارکتی)

-طبرسی، فضل بن حسن (۵۴۸-۴۶۸ ق)، **مجمع البیان فی تفسیر القرآن**، بیروت-لبنان، مؤسسہ الاعلمی للمطبوعات، الاولی، ۱۴۱۵ ق.

-طبری، محمد بن جریر (۳۰۱-۲۲۴ ق)، **جامع البیان عن تأویل آی القرآن**، تحقیق و تخریج: الشیخ خلیل المیس و صدقی جمیل العطار، بیروت-لبنان، دار الفکر للطباعة و النشر و التوزیع، بی تا.

-طریحی، فخر الدین بن محمد (۱۰۸۵-۹۷۹ ق)، **مجمع البحرین**، بی جا، مرتضوی، الثانیہ، شہریور ۱۳۶۲ ش.

-طوسی، محمد بن حسن (۴۶۰-۳۸۵ ق)، **الاستبصار فیما اختلف من الأخبار**، تہران، دارالکتب الإسلامیہ، بی تا.

- _____، **الاقتصاد**، تہران، منشورات مکتبہ جامع چہل ستون، ۱۴۰۰ ق.

- _____، **التبیان فی تفسیر القرآن**، تحقیق و تصحیح: احمد حبیب قصیر العاملی، بی جا، مکتب الإعلام الإسلامی، الاولی، ۱۴۰۹ ق.

- _____، **المبسوط فی فقہ الامامیہ**، بی جا، المکتبہ المرتضویہ لاحیاء آثار الجعفریہ، ۱۳۶۳ ش

- عودہ، عبدالقادر (معاصر)، **التشریع الجنائی الاسلامی فی المذاهب الخمسة مقارناً بالقانون الوضعی**، تحقیق: السید اسماعیل الصدر، تہران، مؤسسہ البعثہ، الثانیہ، ۱۴۰۲ ق.

- فیض کاشانی، محمد بن شاہ مرتضی (۱۰۰۶-۱۰۹۱ ق)، **تفسیر الصافی**، تصحیح: علامہ الشیخ حسین الأعلمی، قم، مؤسسہ الہادی، الثانیہ، ۱۴۱۶ ق.

- قرطبی، محمد بن احمد (۶۷۱ ق)، **الجامع الأحكام القرآن**، تحقیق و تصحیح: احمد عبد العلیم البردونی، بیروت - لبنان، دار إحياء التراث العربی، ۱۴۰۵ ق.

- مظفر، محمد رضا (۱۹۰۴-۱۹۶۴ م)، **اصول الفقہ**، قم، مؤسسہ اسماعیلیان، دہم، ۱۴۲۱ ق.

- موسوی اردبیلی، سید عبدالکریم (معاصر)، **فقہ الحدود و التعزیرات**، قم، مؤسسہ النشر لجماعۃ المفید، الثانیہ، ۱۴۲۹ ق.

- نراقی، احمد بن محمد (۱۱۸۵-۱۲۴۵ ق)، **عوائد الأيام من مهمات ادلہ الأحكام**، بی جا، مرکز النشر التابع لمکتب الإعلام الإسلامی، الاولی، ۱۴۱۷ ق.

(۲) منابع فارسی

(الف) کتب

پنجمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

(با رویکرد فرهنگ مشارکتی)

- آریان پور کاشانی، عباس، آریان پور کاشانی، منوچهر، فرهنگ انگلیسی به فارسی، تهران، انتشارات امیرکبیر، سی و دوم، ۱۳۸۴ ش.
- اسعدی، حسن، جرائم سازمان یافته فراملی، تهران، میزان، اول، ۱۳۸۶ ش.
- بوسار، آندره، بزهدکاری بین المللی، ترجمه نگار درخشانی، تهران، انتشارات گنج دانش، اول، ۱۳۷۵ ش.
- پانده، ب، ب، ابعاد حقوقی و اجتماعی مواد مخدر و قاچاق مواد مخدر در هندوستان، ترجمه رضا پرویزی، مجموعه شش جلدی همایش بین المللی علمی - کاربردی جنبه های مختلف سیاست جنایی در قبال مواد مخدر، روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران، اول، ۱۳۷۹ ش.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ترمینولوژی حقوق، انتشارات گنج دانش، تهران، بیست و هفتم، ۱۳۹۴ ش.
- جعفری، محمدتقی، ترجمه و تفسیر نهج البلاغه، تهران، چاپخانه حیدری، اول، ۱۳۵۸ ش.
- جوانمرد، بهروز، جرائم سازمان یافته فراملی، تهران، انتشارات جاودانه و جنگل، اول، ۱۳۹۶ ش.
- ذاقلی، عباس، قاچاق انسان در سیاست جنایی ایران و اسناد بین المللی، تهران، میزان، دوم، ۱۳۹۴ ش.
- سلیمی، صادق، جنایت سازمان یافته فراملی، تهران، انتشارات صدا، دوم، ۱۳۹۱ ش.
- سیدحسینی تاشی، صادق، رابطه جرم و گناه، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، اول، ۱۳۸۶ ش.
- شامبیاتی، هوشنگ، حقوق جزای اختصاصی (جرائم علیه اشخاص)، تهران، انتشارات مجد، دوم، ۱۳۹۳ ش.
- صانعی، پرویز، حقوق جزای عمومی، تهران، انتشارات طرح نو، ۱۳۸۲ ش.
- عمید، حسن، فرهنگ عمید، تهران، فرهنگ اندیشمندان، اول، ۱۳۸۸ ش.
- کاچلاک، پیتز، امور پلیسی جرائم سازمان یافته، ترجمه حمید جربانی، تهران، کارآگاه، اول، ۱۳۹۴ ش، مرکز تحقیقات کاربردی ناجا تهران.
- گرجی، ابوالقاسم (۱۳۰۰-۱۳۸۹ ش)، مقالات حقوقی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، دوم، ۱۳۷۲ ش.
- گسن، ریموند، جرم شناسی نظری، ترجمه دکتر مهدی کی نیا، تهران، انتشارات مجد، اول، ۱۳۷۴ ش.

پنجمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

(با رویکرد فرهنگ مشارکتی)

- گلدوزیان، ایرج، **بایسته‌های حقوق جزای عمومی (۱-۲-۳)**، تهران، میزان، هفتم، پاییز ۱۳۸۲ ش.

- گیدنز، آنتونی، **جامعه‌شناسی**، ترجمه منوچهر صبوری، تهران، نی، نهم، ۱۳۸۲ ش.

- معظّمی، شهلا، برجسته، مهدی، **جرم سازمان یافته در قلمرو حقوق مالکیت فکری**، تهران، دادگستر، اول، بهار ۱۳۹۵ ش.

- معظّمی، شهلا، **جرم سازمان یافته و راهکارهای مقابله با آن**، تهران، دادگستر، دوم، ۱۳۸۷ ش.

- معین، محمّد (۱۳۰۷-۱۳۵۰ ش)، **فرهنگ فارسی معین**، تهران، فرهنگ نما و کتاب آزاد، اول، ۱۳۸۷ ش.

- مکارم شیرازی، ناصر، **پیام امام**، تهران، دارالکتب الاسلامیه، اول، ۱۳۷۵ ش.

- میرمحمد صادقی، حسین، **حقوق جزای بین الملل (مجموعه مقالات)**، تهران، میزان، اول، ۱۳۷۷ ش.

- هاشمی، حمید، باباپور، محمّدعلی، **جرائم سازمان یافته**، تهران، مدبران، اول، تابستان ۱۳۹۰ ش.

ب) مقالات و پایان نامه ها و رساله ها

- آیتی، محمدرضا، اسفندیاری بیات، حمزه، **نسبت جرم و گناه در حقوق ایران**، پژوهش‌نامه فقه و حقوق اسلامی، شماره ۱، تابستان ۱۳۸۷ ش، دانشگاه آزاد اسلامی تهران.

- اسماعیلی، اسماعیل، **اکل مال به باطل در بینش فقهی شیخ انصاری (ره)**، کاوشی نو در فقه اسلامی (مجله فقه)، سال ۱، شماره ۱، ۱۳۷۳ ش، دفتر تبلیغات اسلامی قم.

- بوریگان، ژاک، **بزهکاری سازمان یافته در حقوق کیفری فرانسه**، ترجمه: دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۲۲-۲۱، زمستان ۱۳۷۶ تا تابستان ۱۳۷۷ ش، دانشگاه شهید بهشتی تهران.

- بیابانی، غلامحسین، **جرائم سازمان یافته مدرن و سنتی**، فصل‌نامه مطالعات بین‌المللی پلیس، سال ۲، شماره ۵، بهار ۱۳۹۰ ش، پلیس بین‌الملل ناجا-تهران.

- حاجبانی، ابراهیم، **جرائم سازمان یافته، مفهوم، مدل‌ها و تأثیرات آن بر ثبات سیاسی**، فصل‌نامه مطالعات راهبردی، سال ۸، شماره ۳، پاییز ۱۳۸۴ ش، تهران.

- حیدری، علی مراد، **جرم انگاری پول‌شویی**، حقوق اسلامی (فقه و حقوق)، سال ۱، تابستان ۱۳۸۳ ش، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی قم.

پنجمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

(با رویکرد فرهنگ مشارکتی)

- رضوانی، سودابه، دریانورد، وحیده، لزوم اتخاذ سیاست جنایی افتراقی در مقابله با قاچاق سازمان یافته کالا و ارز، مجله بررسی‌های حقوقی، سال ۲، شماره ۳، بهار و تابستان ۱۳۹۱ش، سازمان تعزیرات حکومتی-تهران.
- روحانی، اسدالله، وحدتی شبیری، حسن، مبانی فقهی حرمت و نوع مجازات در جرائم سازمان یافته، مجله مطالعات فقه امامیه، دوره ۱، شماره ۱، پاییز و زمستان ۱۳۹۲ش، جامعه المصطفی العالمیه قم.
- زائری، مریم، سد ذریعه و نسبت آن با عناوین مشابه در فقه و اصول امامیه، پایان نامه کارشناسی ارشد- رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد، شهریورماه ۱۳۸۹ش.
- سیادت، سعیده، پیرعلی، علیرضا، جرائم سازمان یافته فراملی و نقش اینترنت فراملی در مقابله با آن، مطالعات بین‌المللی پلیس، سال ۶، شماره ۲۵، بهار ۱۳۹۵ش، پلیس بین الملل ناجا-تهران.
- شمس ناتری، محمدابراهیم، جرائم سازمان یافته، حقوق اسلامی (فقه و حقوق)، سال ۱، تابستان ۱۳۸۳ش، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی قم.
- طغرانگار، حسن، جرائم سازمان یافته در حقوق جزای ایران و بین‌الملل، پایان نامه کارشناسی ارشد- حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده معارف اسلامی و حقوق دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۸۰ش.
- عالی پور، حسن، بزه‌های سازمان یافته، امنیت و پلیس، فصل‌نامه مطالعات راهبردی، سال ۱۲، شماره ۲، شماره مسلسل ۴۴، تابستان ۱۳۸۸ش، تهران.
- قهرمانی افشار، نیوشا، علی زاده قلیلو، سعید، بررسی جرائم سازمان یافته با تأکید بر قاچاق مواد مخدر و راهکارهای پیشگیرانه آن، فصل‌نامه سلامت اجتماعی و اعتیاد، شماره ۷، دوره ۲، پاییز ۱۳۹۴ش، ستاد مبارزه با مواد مخدر ریاست جمهوری-تهران.
- مطلبی، محمد موسی، جمشیدی، حسن، دلیل عقل در سیره فقهی ابن ادریس، پژوهش‌های فقهی، شماره ۱، دوره ۸، بهار و تابستان ۱۳۹۱ش، قم.
- مقدم، علی اصغر، یوسفی مراغه‌ای، مهدی، رضایی، ارسلان، بررسی جرم سازمان یافته در قوانین داخلی و قراردادهای دوجانبه، مطالعات بین‌المللی پلیس، سال ۳، شماره ۱۲، زمستان ۱۳۹۱ش، پلیس بین‌الملل ناجا-تهران.
- موسوی، امیرعباس، بررسی پدیده جرم سازمان یافته و آثار سیاسی و اجتماعی آن در مکزیک، مطالعات بین‌المللی پلیس، سال ۶، شماره ۲۳، پاییز ۱۳۹۴ش، پلیس بین‌الملل ناجا-تهران.

پنجمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

(با رویکرد فرهنگ مشارکتی)

- میرزایی، محمد، **جرائم فراملی: مفاهیم، آثار، مصادیق**، مجله کارآگاه، سال ۷، شماره ۲۸، دوره ۲، پاییز ۱۳۹۳ ش، مرکز تحقیقات کاربردی ناجا-تهران.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین، حبیب زاده، محمدجعفر، شمس ناتری، محمدابراهیم، **جرم سازمان یافته در جرم‌شناسی و حقوق جزا**، فصل‌نامه مدرّس علوم انسانی، سال ۴، شماره ۴، ۱۳۷۹ ش، دانشگاه تربیت مدرس تهران.
- یعقوبی، علی، آقایی، جان احمد، **رویکرد جرم‌شناختی جرائم یقه‌سفیدها**، پژوهش‌نامه حقوق کیفری، سال ۵، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۳ ش، دانشگاه گیلان.

ج) قوانین

- قانون مبارزه با پول‌شویی مصوب ۱۳۸۶ ش.
- قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ ش.
- قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ ش.